

Da Kystpartiet ble til

Av Leiv Nordstrand

Bearbeidet innlegg fra Kystpartiets landsmøte, Bodø 12. mars 2005

Innledning

Å starte et parti vil ofte være en prosess. Kystpartiet ble etablert 1. februar 1999. Navnet var imidlertid mer eller mindre i bruk fra valget i 1997, da Steinar Bastesen kom på Stortinget. Offisielt ble han valgt inn for partiet Tverrpolitisk Folkevalgte. Strid om partinavnet bidro til at de som da sto bak, skilte lag. Hvem var de?

Forløpere

Ofte vil det være noen forløpere når et nytt parti blir til. Flere renninger kan til sist løpe sammen. Noe bygger seg opp over tid. Vi kan trekke noen tråder bakover til EEC-striden i 1972. En felles rot for ulike og noe sprikende interesser som til sist samlet seg i slutten av nittiårene, finnes her.

Noen har kalt Kystpartiet et aksjonspreget parti. Aksjon Kyst-Norge (AKN) i 1972-75 peker fram mot kystens interesser og særlig mot de nordnorske kystinteressene i partiet. Men det er ikke noen direkte sammenheng.¹ Aksjon som politisk form var det mye av på 1970-tallet, blant annet rundt folkeavstemningen om EEC i 1972. AKN ble stiftet i kjølvannet av denne. Her finner vi en organisasjon med kysten og ressursene som utgangspunkt. Det er betegnende at den kalte seg Aksjon *Kyst-Norge* og ikke Aksjon Fiskeri-Norge, trass i at selve saken var 50 miles fiskerigrense. Initiativet kom først fra Lofoten, fra Nordland, men aksjonen fikk sentrum i Tromsø. Den prøvde å bli landsdekkende og fikk et sted mellom fem og ti tusen medlemmer, men ble overveiende nordnorsk. At den kalte den seg tverrpolitisk og søkte oppslutning tvers over hele det politiske spektrum, peker også fram mot det som skulle komme. Det er dessuten en viss personkontinuitet fram til Kystpartiet. Arvid Falch fra Myre i Vesterålen var aktiv. Han oppsøkte blant annet Stortinget sammen med daglig leder Svein Johansen. Steinar Bastesen med båtmannskap ble også rekruttert, antakelig av folk som gikk på kaiene i Tromsø og vervet mannskap kollektivt.² Aksjonen og organisasjonen ble avviklet, men kan oppfattes som konturene av noe mer varig som kom i 1997 og 1999.

Omtrent samtidig med AKN framsto i 1973 et nytt parti kalt Kvinnenenes Frie folkevalgte, men som samme år droppet kvinneprofilen og kalte seg Frie Folkevalgte. Det lille østlandske partiet hadde ikke noe spesielt med kysten å gjøre, men møringer overtok ledelsen i 1992, ved Harald B Haram. Haram hadde fra før vært med og laget 'fogderistrid' i Møre og Romsdal gjennom den såkalte sunnmørslista midt på åttitallet.³ Ved valget i 1993 var partiet registrert under navnet Frihetspartiet mot EF unionen. I 1994, da det var ny folkeavstemning, kalte det seg Frihetspartiet. Til stortingsvalget i 1997 ble navnet endret enda en gang, til Tverrpolitisk Folkevalgte/Folkevalde (TF). Det viktige i vår sammenheng er for det første at dette partiet hadde en "Nei til EU"-profil. For det andre var det her et partinavn andre EU-skeptiske litt tilfeldig kunne gripe til.

---

¹ Det følgende bygger på Ketil Jensen Alsos: *Kampen om havet. Historien om Aksjon Kyst-Norge 1972-1975*. Hovedoppgave i historie, Univ. i Tromsø, 2003.

² Medlemmer var for øvrig også Ottar Brox, fiskeriminister Svein Ludvigsen, Hydro-direktør Eivind Reiten og geografen Tor Selstad, som vil dele inn Norge på en ny måte.

³ Den kultur- og historieinteresserte Haram skrev om Olaus Fjørtoft, "samfunnsrefsaren frå Møre" hundre år før.

I kjølvannet av den nye EU-striden kom nye aksjoner og partier. Utviklingen tyder også på mer fundamentale samfunnsendringer. De eksisterende og store partiene klarer trolig ikke å fange opp det nye som skjer. Og velgere og valgte er mer på vandring enn før. Blant nydannelsene var aksjonen Borgerlige mot EU. Nei til EU var dannet i 1988 som Opplysningsutvalget om Norge og EF, som en ny tverrpolitisk organisasjon. Men EU-motstandere fra venstresiden til høyresiden hadde ikke alltid lett for å være enige om alt. Vi fikk derfor denne utløperen som kalte seg Borgerlige mot EU sommeren 1994, før folkeavstemningen samme høst. Nei til EU-leder Kristen Nygaard nevnte den i 1995 blant ”de samarbeidende aksjoner” ved avstemningen.⁴ Det var særlig misnøyde høyrefolk som sto bak. En regnet med at en tredel av Høyre var imot EU. Arvid Falch var formann. Han hadde lang fartstid i Høyre på kommunenivå, som ordfører i Øksnes og varaordfører i fylkestinget i Nordland. Den ene nestlederen i aksjonen var Torhild Helliesen, fra Stavanger og Oslo, siden hovedstyremedlem i Kystpartiet. Den andre var ingeniøren Ole Østlund, kjent fra offshore, og som da var i Oslo, men som noe seinere flyttet hjem til Trondheim og ble fylkesformann i Fremskrittspartiet.

På leit etter parti og frontfigur

Nordland er vårt mest typiske kystfylke. Kystpartiet hadde ”rot i et folkelig opprør på nordlandskysten”, leser vi. Og det må være riktig å si at dette ble den viktigste bakgrunnen for Kystpartiet. De som der tok ledelsen, var ikke bare opptatt av EU-motstand, selv om det bidro. De var opptatt både av nasjonen og sin næring, av kystens plass i det norske samfunn og politiske system. Men det var ingen direkte krisesituasjon som da ”Aune-lista” i Finnmark sendte fylkesmannen der på Tinget i 1989.

Borgerlige EU-motstandere, ’kystopprørere’ nordpå og et registrert parti fant sammen før valget i 1997. Borgerlige mot EU hadde ønsket seg en handelsavtale med EU og var skuffet over den vidtgående EØS-avtalen og fant å måtte opprettholde en beredskap. Sommeren 1996 vurderte de å stifte et nytt parti med tanke på valget, men kom til at det var for seint.⁵ Dermed måtte en finne et parti med det juridiske i orden, men ellers ikke aktivt. Her meldte Haram og Tverrpolitisk Folkevalgte seg som en mulighet.

Etter indre strid i Sør-Trøndelag brøt Ole Østlund og andre med FrP, og et forsøk på likevel å vinne nominasjonen der i begynnelsen av 1997 gikk ikke. Det var Haram som da tok kontakt med disse, og via Østlund ble så Oslo og Borgerlige mot EU involvert.⁶ I tillegg kom de misnøyde i Nordland – av noen kalt Svolve-gruppa og Vesteråls-gruppa, hvor Falch var med. De sentrale personene i Nordland var ellers Karl N Meløysund, Angel Eriksen og Benn Mikalsen, de to siste i Lofoten. Den utløsende årsak til ’nordlandsopprøret’ våren 1997 var at ikke noe parti i Nordland nominerte folk fra fiskerinæringen på sikker plass til Stortinget. Falch fikk papirer fra Haram, men de ble liggende så lenge at det ble hastverk med å få på plass liste. Via Geir Rognan, som var medlem i Arbeiderpartiet, kom de til Meløysund, og en måtte bruke påska til å få satt opp og levert inn ei nominasjonsliste.⁷ Det var blant annet en samling av EU-motstandere og kystinteresser som sto bak det partiet som gikk til valg i fem fylker i 1997.⁸ EU-striden må ha vært det viktigste felles grunnlaget for samlingen.

---

⁴ Nei til EUs landsmøte i Oslo 27. mai 1995. Politisk hovedinnledning av Kristen Nygaard.

⁵ www.kystpartiet.no, Historikk.

⁶ Oppl. Ole Østlund 20.-21.3.2005.

⁷ Oppl. Karl N Meløysund 23.3.2005.

⁸ www.digi.no 4.9.2001.

I nord var de på leit etter en frontfigur, og det måtte handles raskt. De fant fram til Steinar Bastesen - fiskebåtredar, profilert hvalfanger og organisasjonsmann, og med lang fartstid for Høyre i Brønnøy på Helgeland. Med "outsider" og "hvalfanger" Bastesen lyktes det å finne en vinner, "en fargeklatt" som det heter i pressen, landskjent på 1980-tallet da han ledet Nordland Småkvalfangerlag (fra 1984). Bastesen var akkurat da på oppdrag for regjeringen i kvalsaken i Japan og fikk fax fra Meløysund. Bastesen tok betenkningstid og konfererte med kona Eirin i Brønnøysund.⁹ Et døgn seinere gav han positivt svar. Bastesen var inne i en overgang. Kvalsaken var nærmest vunnet. Organisasjoner og myndigheter syntes å ha lite bruk for ham, og han var som Peter og disiplene på vei tilbake til båten. Han hadde en god båt på hånd, også med tanke på neste generasjon, og hadde sikret seg de nødvendige tillatelser fra fiskerimyndighetene. Nå ble det med 9000 stemmer og 6% av nordlandsvelgerne bak seg Løvebakken istedenfor "bakkar og berg utmed havet".

Navnestrid gir nytt parti

Navnet Kystpartiet ble i nord brukt fra starten av i 1997. Pressen der skrev også om fiskerlista og fiskerpartiet. Helt nytt var ikke fiskerlister. Det var en del valglister av fiskere og småbrukere på Vestlandet i mellomkrigstida og like etter krigen, og da betydde selve fiskeriene mer for bosetting og sysselsetting enn nå. Men den var mindre enn landbruket, og det kan være en grunn til at det kom et bondeparti i 1920, men aldri noe fiskerparti.¹⁰ Men den tradisjonelle fiskerinæringen har fått tilsig fra oppdrett siden 1970, og kystens næringsliv er blitt mer allsidig. En noe breiere orientering som fanger opp kystnæringer og kystbosetting mer enn bare fiskeri, ligger bak Kystpartiet.¹¹

Navnet Kystpartiet ble vanlig alt i 1997, og dagens logo, hvor partiet ønsker å framstå som seilingsmerke, ble brukt alt da. Programmet i fylket ved valget i 1997 var dessuten laget i Nordland.¹² Navnet Kystpartiet er med i en oversikt over valgprogrammer i 1997, men bare i Nordland, med "program for Tverrpolitisk Folkevalgte-Kystpartiet".¹³ I andre fylker opptrer bare navnet Tverrpolitisk Folkevalgte.

Men TF viste seg å bli et sidespor, nødvendig på grunn av nominasjonsretten.¹⁴ Samarbeidet mellom Nordland og TF ble ikke av lang varighet. Allerede etter valget høsten 1997 oppsto det uenighet om partinavnet. Fra styret i Nordland ble det sommeren 1998 sendt ut en pressemelding om at de ville begynne å samle inn underskrifter for å danne et nytt parti, Kystpartiet.

Da en utover i 1998 måtte begynne forberedelsene til kommune- og fylkestingsvalget i 1999, måtte det treffes beslutninger. TF var toppstyrt. Det manglet landsstyre hvor fylkeslagene var representert. Det fantes bare et mindre hovedstyre, slik valgloven av 1985 krevde. Falch var kommet inn for Nordland etter valget i 1997. Ellers besto det av to fra Møre og en fra Oslo. Bastesen var ikke med. Styret var aldri fysisk samlet. Styremøtene ble holdt som telefonmøter.¹⁵ Men Haram møtte involverte fra Trøndelag og Nordland i et møte i Trondheim før valget i 1997 og besøkte Bastesen på Stortinget.

---

⁹ Oppl. Steinar Bastesen 6.2.2005.

¹⁰ Siden hvert fylkes stortingsmandater er nedfelt i valgloven, er det likevel ikke uvanlig med geografiske lister, som Sørlandslista i de to Agder-fylkene og Nordlandslista ved valget i 2001.

¹¹ Et symptom på det samme er at Fiskeridepartementet har endret navn til Fiskeri- og Kystdepartementet.

¹² Oppl. Arvid Falch 6.2.2005.

¹³ www.nsd.uib.no. Norske partiprogrammer 1884-2001.

¹⁴ Oppl. Dag Hagen Berg 11.3.2005.

¹⁵ Ifølge kilder utlånt av Arvid Falch.

Kystpartiet etableres 1999

Det var lokalvalgene i 1999 som tvang fram en avklaring på partinavnet. Bastesen brukte Kystpartiet sammen med det offisielle TF-navnet på sine brevark fra Stortinget, og Nordland satte Kystpartiet først. Sommeren 1998 fremmet Nordland forslag overfor hovedstyret om navneendring til Kystpartiet og viste til at folk ved valget i 1997 hadde vært forvirret når de ikke fant noen liste fra Kystpartiet, noe partiet tapte stemmer på. I Nordland mente en dessuten at hovedstyret var for dominert av andre interesser. Ulike navneforslag strandet på at ikke alle medlemmene i hovedstyret var enige. Kyst og innland, sør og nord kompliserte. ”Innlandsbygdene” likte øyensynlig ikke helt at kysten ble for sterkt framhevet. Sommeren 1998 verserte flere navn, og hovedstyret søkte to ganger om navneendring, først til Tverrpolitisk Folkevalgte-Kystpartiet og deretter med Kystpartiet først i navnet. Men Falch unnlot å undertegne søknadene, og derfor ville ikke notarius publicus i Oslo registrere det nye navnet. Valgloven forutsatte at samtlige i hovedstyret måtte underskrive.

De tre øvrige i hovedstyret satte i et ekstraordinært årsmøte og telefonmøte i oktober 1998 Falch utenfor og besluttet deretter enstemmig å satse på navnet Tverrpolitisk kyst- og distriktparti (TVKD). Det oppnådde å bli formelt registrert. Det ble klaget på dette til valglovens klagenemnd, men klagen ble ikke tatt til følge, og navnet TVKD ble foreløpig stående.

Uten medvirkning fra hovedstyret som sådant ble det tatt initiativ til et ekstraordinært landsmøte for TF i Trondheim i november 1998.¹⁶ Bastesen og fylkeslagene unntatt Møre var med, og det ble valgt et sentralstyre med Karl N Meløysund som ny partileder. Meningen var å overta ledelsen av partiet og så gå til endring av partinavnet. Da ble det nødvendig å gå til det møyssommelige skritt å samle underskrifter for å registrere et helt nytt parti.

I pressen ble nå Haram og Bastesen frontfigurer. Haram, som aldri var i Nordland, kalte Bastesen illojal og hevdet ”at vi gav Bastesen et parti” - initiativet kom opprinnelig fra Møre.¹⁷ Pressen framstilte det som at sunnmøringer og nordlendinger ikke kunne samarbeide.

Samarbeidet var strandet, og det eksisterte to styrever samtidig. Men initiativet etter landsmøtet i Trondheim stoppet opp. For å stifte et helt nytt parti måtte det full nyregistrering til med 5000 underskrifter. Bastesen overtok nå føringen og styrte denne overgangen fra Oslo. Han gikk til og med på Karl Johan og sanket underskrifter til fristen 1. februar 1999, fristen for å opptre under navnet Kystpartiet ved valget. Men notarius publicus i Oslo nektet i første omgang å godkjenne det nye partinavnet. Kanskje ble det for likt det allerede godtatte, nye navnet, noe valgloven hadde regler for, og en hektet seg også opp i at det manglet adresser for en del underskrifter.

Det ble fra Nordland anket til klagenemnda, som ikke tok anken til følge.

Kommunaldepartementet opplyste derfor i et valggrundskriv i mai at Kystpartiet ikke var registrert som politisk parti med virkning for valget i 1999. Hvis partiet likevel stilte lister, måtte det skje i henhold til kravene i § 25 i valgloven.¹⁸ Det ble stilt lister for partiet, og fylkesvalgstyrene godkjente dem. Først 24. september 1999 ville notarius publicus godkjenne og registrere Kystpartiet – ei uke etter valget. Partiet har siden fått aksept og erstatning for at det var lovlig stiftet 1.2.1999 – men først i februar 2004.

---

¹⁶ Brev til hovedstyret i TF fra Oslo lokallag 7.10.1998.

¹⁷ Dagbladet 28.1.1999.

¹⁸ Valgrundskriv 6/99 (hovedvalggrundskriv), lagt inn (på internett) 6.5.1999.

Bastesen partileder og parlamentarisk leder

Når vi hører ymt om ”partieier” Bastesen i Kystpartiet, til og med ”eneveldig partieier”, var det iallfall ikke slik i TF. Bastesen kom først inn som leder for hovedstyret i det nye Kystpartiet fra 1999.

Splittelsen var et faktum. Men fortsatt sto Bastesen offisielt som valgt for Tverrpolitisk Folkevalgte, like til 2001, selv om dette partinavnet i realiteten var borte. Derfor ble også Haram som partileder for TF med i valglovkomiteen av 1997 og i riksvalgstyret i forbindelse med 2001-valget, begge deler fordi alle partier med stortingsrepresentanter skulle være med.¹⁹ Stortinget holdt seg til det formelle. Først da representanten Inger Stolt-Nielsen fra Rogaland og Høyre meldte overgang til Kystpartiet i februar 2001, fikk stortingsgruppa mer aksept for navnet Kystpartiet.

Ved stortingsvalget i 2001 var altså Kystpartiet registrert, og ved valget opptrådte både KYST og TVKD, i noen fylker side om side. Det skjedde i Møre og Romsdal og Nord-Trøndelag. Men i Nord-Norge rådde KYST grunnen alene. TVKD påsto at klagenemnda ikke skulle ha godkjent Kystpartiet, for det hadde ført til forveksling. Men fullmaktskomitéen i Stortinget kunne ikke overprøve klagenemnda og tok heller ikke hensyn til dette, og Bastesen ble høsten 2001 godkjent som valgt av Kystpartiet.²⁰ Som formann i det nye Kystpartiet og fordi partiet stilte lister i nok fylker (minst en tredel), fikk Bastesen status som parlamentarisk leder etter stortingsvalget i 2001, og dermed en mer framskutt posisjon på Stortinget og bedre TV- og pressedekning, i det hele tatt en noe lettere stilling.²¹

Tverrpolitisk distrikts- og kystparti, som bare fikk 1052 stemmer ved valget i 2001, mot Kystpartiets 44.010, vendte samme år tilbake til TF-navnet.²² Ved fylkestings- og kommunevalget i 2003 sto både Kystpartiet og TF registrert som partier.²³

Oppsummering

Med en viss rett kan en kanskje hevde at Kystpartiet kom i gang allerede i 1997. Men formelt regner Kystpartiet sin tilblivelse fra 1. februar 1999 og er nå registrert som stiftet da. Først ved stortingsvalget i 2001 kunne imidlertid Bastesen offisielt velges for Kystpartiet. Og først ved lokalvalgene i 2003 framsto Kystpartiet uten navnekonkurranse. Nå kunne partiet lettere profilere seg som en blanding av kyst- og distriktsparti. EU-striden viser hvordan geografi kan slå ut og påvirke partimønsteret. Ellers står ofte det sosiale og klassene over geografien som partidannende faktor. Men EU aktualiserer geografien i politikken kraftig. Fokus på sentrum og periferi, kyst og distrikt viser det.

Hvis det var noen enkeltsak som virket samlende, var det EU-spørsmålet. Partiet kan her sanke stemmer fra flere hold, for meningene er delte i de større partiene. Det nordnorske er også knyttet til denne saken. Her har motstanden vært sterk. Å framstille Kystpartiet bare som et Nei til EU-parti er imidlertid misvisende. Det sosiale moment er med – vi ser det av sentrum-høyre-profilen som samler kystfolk og andre mot ”kapitalen”. Og distriktsprofilen er

---

¹⁹ NOU 2001: 3. Det var denne valglovkomiteen som med sin innstilling i 2001 bl a gav støtet til at det nye Stortinget i høst får 169 representanter, hvor Nordland for øvrig går ned fra 12 til 10.

²⁰ Stortingsforhandl. Innst. S nr 1, 2001/02.

²¹ Oppl. Steinar Bastesen 6.2.2005.

²² NOU 2001: 3, kap. 7 Enkelte spørsmål vedrørende politiske partier. Stortingsforhandl. Innst. S nr 152, 2001/02 (forkastet klage fra TF av 20.11.2001). I valgoversiktene brukes TF nå også om 2001-valget.

²³ Se Partiregisteret, Brønnøysund. Jon Aakre (1939-) partileder i TF. Haram døde i 2003, 76 år gammel.

der, en distriktpolitikk med geografisk utjevning og balanse som mål, som en motvekt mot den sterke sentralisering og de økende forskjeller vi har opplevd i Norge de siste år.